

Spekulace a znalost historie

Diskuse o „filosofických jemnostech“, často tak odmítaná jako „pouhá spekulace“, má (nebo přinejmenším může mít) velký význam pro další rozvoj myšlení, a to v každé době. Právě proto, je zapotřebí lidí, kteří se budou m.j. vždy znovu vracet ke starým myslitelům a starým diskusím, protože jsme už mnohokrát byli svědky toho, jak pozdější myšlenkový vývoj může znovu objevovat leccos, na co se zapomínalo nebo na co docela zapomnělo, a najednou se to ukáže jako významné a dokonce perspektivní pro další výzkum a pro pokusy o nová východiska a nové přístupy. To platí stejnou měrou o diskusích theologických, a pochopitelně vůbec o diskusích středověkých, kde filosofie a theologie pracovaly stále ruku v ruce. „Nová metafyzika“ není vůbec myslitelná bez konfrontace s těmito starými tradicemi; jejich obrovskou zásluhou byla právě konfrontace určitých věroučných formulí s řeckou filosofií, zejména pak s Platónem a později především s Aristotelem. Tak jako se často určité naprosto „abstraktní“ výzkumy v nejnovější matematice mohou ukázat jako užitečné a dokonce mimořádně produktivní třeba po dlouhém čase, a většinou způsobem, na které příslušný matematický „vynálezce“ vůbec nepomyslel, tak se velmi pravděpodobně ukáže leckterá problematika, diskutovaná ve středověkých úvahách a polemikách, jako užitečná a možná perspektivní a produktivní v souvislostech, o nichž ve středověku nikdo neměl a nemohl mít ani ponětí. Právě proto má zásadní význam rozsáhlý program opětovného čtení starých autorů resp. jejich textů, a to nikoli jen ve smyslu pronikání do jejich myšlenkového světa, nýbrž především proto, abychom vrhli nové světlo i do těch míst, kam kdysi vůbec nebyla zaměřena hlavní pozornost (a někdy dokonce vůbec žádná pozornost). Historie myšlení má mnohem závažnější úkol než jenom zachovávat staré texty jako nějaké muzeální exponáty. Máme mnoho důvodů, proč se domnívat, že tam „jsou“ cennosti, které ještě stále čekají na to, až budou „objeveny“. Právě to máme na mysli, když mluvíme o „idejích“: idea není redukovatelná na to, co je myšleno, ale „je“ tím, co může být a má být myšleno. A právě proto může být jakoby „nalezena“ i tam, kde ještě skutečně myšlena nebyla, ale myšlena být „mohla“ a „měla“, protože – jak se někdy později může ukázat – už takřka byla „na spadnutí“, takže už nebylo daleko k „nápadu“. Ovšem asi to nikdo nezaslechl, nebo když zaslechl, dost pozorně to nevyslechl, dost vážně to nebral, nezaznamenal to, eventuálně pokud ano, záznam se nezachoval, protože zůstal zapomenut nebo se ztratil atd. A tak můžeme nejen oživit myšlenky, které kdysi byly myšleny, ale můžeme zpřítomnit i jejich „myšlené“, jejich „cogitatum“, a můžeme tak znovu věnovat sluch a pozornost samotné „ideji“.

(Písek, 070726-1.)